

PROLOGI

LAATOKAN JÄÄLLÄ HELMIKUUN LOPUSSA 1940

Venäläinen hevospies Alexander Zagrebin ohjasi kauhunsekaisin tuntein hevostaan. Hän pälyili hermostuneena ympärilleen mutta näki tuskin mitään, sillä kaikkialla vallitsi pimeys. Vain äänet kuuluivat voimakaina. Hevosen kaviot ja reen jalakset kirskuivat pakkaslunta ja jäätä vasten. Jostain pimeyden keskeltä kuuluivat terävät komentosanat. Zagrebin toivoi mielessään, ettei ääniä olisi syntynyt, mutta hän tiesi sen mahdottomaksi. Huoltokolonna oli niin suuri, että sen liikkeessa aiheutui väijäämättömästi meteliä.

Oli sydänyö, edes aiemmin heikosti tuikkineita tähtiä ei näkynyt. Koko taivaan peitti paksu pilvimatto. Zagrebin näki edessään urakoivan hevosen vain hämäränä hahmona, joka askelsi tottuneesti eteenpäin. Ohjastaminen kävi helposti, sillä hänen hevosensa oli sidottu köydellä edellä kulkevaan rekeen. Silti hän puristi rystyset valkoisina ohjaksia. Osaltaan se johtui jännityksestä, mutta kireä pakkakanen pureutui väkisin Zagrebinin villalapasten läpi ja ohjaksien puristaminen sai veren edes hiukan kiertämään.

Zagrebin oli saanut hevosen vasta edellisensä aamuna käyttöönsä, mikä oli aluksi huolettanut häntä. Hevonen oli onneksi antautunut uuden isäntänsä komentoon ilman ongelmia. Zagrebin ei ollut mikään kokenut hevosmies, mutta vaihtoehtoja ei ollut. Komppanianpäällikkö oli tarvinnut lisää hevosmiehiä huoltokolonnaan ja oli käskenyt Zagrebinin tähän tehtävään. Sitä ennen hän oli ollut tavallinen jalkaväkisotilas. Zagrebin uskoi valinnan kohdistuneen itseensä sen vuoksi, että hän näytti ikäistään huomattavasti vanhemmalta. Komppanianpäällikkö oli valinnut hevosmiehiksi vähemmän sotilaallisen näköiset miehet, ja Zagrebin oli yksi heistä. Kova kaivostyö syvällä maan sisällä oli tehnyt Zagrebinin olemuksen kumaraksi ja kasvot harmaiksi, vaikka hän ei ollut edes kolmeakymmentä.

Alexander Zagrebin oli kotoisin Magnitogorskin kaivoskaupungista Uralin varrelta. Jo hyvin nuorena hän oli joutunut isänsä jalanjalkia seuraten työhön maan uumeniin. Työnteko oli ollut hyvin raskasta ja vaarallista, mutta nälkää hän ei ollut joutunut juurikaan kokemaan. Pikkuhiljaa hän oli edennyt apupojasta käsiporan käyttäjäksi. Zagrebinilla oli vaimo ja kaksi alle kouluikäistä poikaa, joita hän ei ollut nähnyt yli vuoteen. Tammikuussa 1939 hänet oli kutsuttu reservistä puna-armeijan riveihin. Hän oli ottanut osaa Puolan sotaretkeen edellisvuoden syksyllä. Sen jälkeen hän oli toivonut pääsevänsä takaisin perheensä luokse, mutta uusi sota oli jo ovelle. Hänet määrättiin divisioonansa mukana Suomen rintamalle. Tähän asti Zagrebinin divisioonana oli ollut taistelevien joukkojen reservinä, mutta tappioiden kasvaessa oli vihdoinkin tullut heidän aikansa käydä mukaan verisiin taisteluihin.

Sota täällä pohjoisessa ei Zagrebinin mielestä muistuttanut lainkaan Puolan sotaretkeä. Haavoittuneiden kasvava virta todisti sen. Myös rintamalta palanneiden joukkojen kunto ja olemus kertoivat raskaista taisteluista. Väsymys ja apatia heijastuivat taistelutehtävistä palanneiden sotilaiden silmistä. Lisäksi takalinjoilla teloitettiin kiihtyvällä tahdilla taisteluissa pelkuruutta osoittaneita sotilaita ja upseereita. Moraali oli sotilasarvoihin katsomatta alhaalla ja teloitusten toivottiin tuovan siihen muutoksen.

Puolassa puna-armeija oli ottanut taisteluihin osaa vasta sodan loppuvaiheessa. Saksalaiset olivat tehneet siellä suurimman osan työstä. Zagrebinin divisioona oli taistellut vain muutamassa kahakassa maan itäosissa. Puolan armeija oli silloin jo käytännössä tuhottu. Voittoa oli juhlistettu raiakkaasti kuin suurempaakin urotekoa. Täynnä ylimielistä itsevarmuutta Puolan sodan jäljiltä puna-armeijan joukot olivat astelleet Suomen rintamalle uskoen vakaasti sodan olevan vain helppo läpikulkumarssi kohti Helsinkiä. Olosuhteet ja suomalaisten peräänantamaton taistelutahto olivat osoittautuneet suuriksi kompastuskiviksi puna-armeijan joukoille. Ylimielisyys kuoli pohjoisen lumisiin erämaihin.

Zagrebinilla oli vain vähän tietoa yleisestä taistelutilanteesta. Sen hän kuitenkin tiesi, että hyökkäys oli pysähtynyt vuodenvaihteen jälkeen ja muutama puna-armeijan divisioona oli saarrettu Laatokan pohjoispuolella. Hänen komppaniansa puoluekomissaari vähätteli tilannetta, mutta rivisotilaat tiesivät tilanteen vähintään huolestuttavaksi. Minkään sotaikäyvän maan tarkoitus oli tuskin ajaa omia joukkojaan tarkoituksella saarroksiin.

Kaksi viikkoa Zagrebinin divisioona oli ollut majoittuneena Salmin kaupungin ympäristössä Laatokan pohjois-

päässä. Hänen komppaniallaan oli ollut mahdollisuus majoittua asuintaloihin, vaikka suurimman osan rakennuksistaan olivat suomalaiset perääntyessään polttaneet. Merkittävä osa divisioonasta oli joutunut asustamaan kylmissä teltoissa ja maakuopissa paukkuvan pakkasen kynsissä. Monet sotilaat olivat poistuneet rivistä ennen varsinaisten taistelujen alkamista sairastumisten ja paleltumien johdosta. Ehkä he olivat loppujen lopuksi ne kaikkein onnekkaimmat.

Hevosmieheksi nimittämisen jälkeen Zagrebinille oli kerrottu, mihin tehtävään hänet oli valittu. Hänen oli tarkoitus muun huoltokolonnan mukana toimittaa täydennystä Laatokan jäätä pitkin saarroksissa olevalle divisioonalle. Kokeneemmat hevosmiehet kertoivat tehtävän olevan lähes itsemurha. Tuskin kukaan hevosmiehistä oli selvinnyt kuin enintään kahdesta huoltotehtävästä hengissä. Suomalaiset väijyivät jäätä pitkin eteneviä huoltokolonnia Laatokan pohjoispuolen lukuisissa saarissa. Sieltä käsin suomalaiset lähettivät hiihtopartioitaan venäläisten huoltokolonnien kimppuun. Jostain syystä venäläisjoukkojen johtajat eivät olleet tajunneet miehittää kyseisiä saaria silloin kun siihen oli ollut mahdollisuus. Se ei ollut sinällään yllätys, sillä lähes poikkeuksetta venäläisjohtajat olivat aliarvioineet suomalaisten taistelutahdon ja tehneet sen vuoksi vääriä ratkaisuja.

Jäinen huoltotie oli kuitenkin ainoa elämänlanka saarroksissa oleville joukoille, ja tappioista huolimatta se täytyi pitää toiminnassa. Venäläisjoukot olivat yrittäneet vallata saaria itselleen, mutta ainakaan toistaiseksi siinä ei ollut onnistuttu.

Zagrebin kirosi puoliääneen kohtaloaan. Pelko puristi hänen rintaansa. Hän ei tuntenut kylmää muualla kuin

käsissään, sillä ahdistus sai hänen aineenvaihduntansa toimimaan ylikierroksilla. Hän hengitti tiheästi. Aivan kuin hän olisi ollut jatkuvasti kovan ruumiillisen rasituksen alaisena. Vatsa tuntui olevan jännityksen vuoksi sekaisin. Hän oli tyhjentänyt suolensa juuri ennen matkaanlähtöä, mutta pakottava ulostamisen tarve vain lisääntyi.

Puuskina ulvova tuuli kuulosti aavemaiselta. Lumituisku iski aavalta jäältä hänen kasvoilleen. Se heikensi entisestään huonoa näkyvyyttä. Tämän tästä Zagrebin pyyhki hyhmää kasvoiltaan. Kuinka hän vihasikaan tätä hyytävän kylmää maata.

Zagrebin tunsi itsensä yksinäiseksi ja avuttomaksi. Kivääri oli hänen ainoa turvansa, se nojasi ohjastajan penkkiä vasten hänen vierellään. Hän vilkaisi kivääriään jatkuvasti peläten, että se jostain syystä olisi pudonnut kyydistä. Vielä kertaakaan hän ei ollut tämän sodan aikana laukaisut asettaan. Lisäksi hän pelkäsi pakkasen jäädyttäneen kiväärin toimintakyvyttömäksi. Näissä olosuhteissa se ei ollut kuulemma mitenkään epätavallista. Hän manasi mielessään, ettei ollut testannut kiväärinsä toimintaa ennen lähtöä. Se erehdys voisi maksaa hänen henkensä, mutta esimiesten moitteet turhasta ammuskelusta olivat ajaneet lopulta valmistautumisen edelle. Pelko esimiehiä kohtaan oli juurtunut syvälle Zagrebinin ajatteluun.

Zagrebin huomasi jonkun kävelevän vasemmalla rekinsä vierellä. Pimeys peitti miehen kasvot, mutta tämän käsissä oli kivääri ampumavalmiina. Pistin sojotti uhkaavana kiväärin piipusta. Zagrebin arveli aivan oikein miehen olevan huoltokolonnan suojaksi määrättyjä kiväärimiehiä. Miehen olemus oli kaikin puolin valpas ja

tehtävään uppoutunut. Katse pälyili tarkkana aavalle jälle. Mies ei kiinnittänyt Zagrebiniin mitään huomiota. Miehen läsnäolo toi hiukan turvallisuuden tunnetta. Zagrebin ei ollut aivan yksin tämän pimeyden keskellä. Hän kumar-tui hieman miestä kohden ja kuiskasi:

– Onko näkynyt mitään erikoista?

Mies jatkoi kävelyään edelleen sanaakaan sanomatta. Zagrebin toisti kysymyksensä:

– Näkyykö mitään epäilyttävää?

Päätään kääntämättä mies vastasi:

– Ei niin mitään, mutta tiedän, että tuolla jossain ne valkосуomalaispirut ovat.

– Niinkö uskot? Ei kai ne tämmöisessä tuiverruksessa lähde hyökkäämään?

– Päinvastoin. Ne rakastavat tällaisia kelejä. Ne ovat syntyneet tämän kylmyyden keskellä ja ovat siinä kuin kotonaan. Mokomat paskiaiset.

Zagrebin puisti päätään käsittämättä, kuinka jotkut ihmiset saattoivat vapaaehtoisesti asua tällaisessa maassa ja puolustaa sitä sellaisella raivolla kuin suomalaiset tekivät. Magnitogorskikin oli kaikkea muuta kuin paratiisi, mutta Suomen loputtomat metsät ja jäätyneet järvet tuntuivat hevosmiehestä helvettiäkin pahemmalta.

Reki ohitti juuri aiemmin tuhottua kuormastoa. Pimeyden keskellä näkyi tuhottuja rekiä ja kuolleita hevosia. Lumi oli peittänyt ne osittain. Reenjalakset nousivat vai-valloisesti jonkin pehmeän mytyn yli. Zagrebin ei halunnut ajatella sen olevan ruumis. Pelko kuristi hänen kurkkuun. Hän nielaisi muutaman kerran ja sanoi uudelleen vierellään kävelevälle miehelle:

– Paljonkohan tänne jälle on tapettu meikäläisiä?

– Paljon. Tämä on vasta toinen reissuni, ja uskon, etten kolmatta tule näkemään. Ensimmäiseltäkin selvisin nipin napin. Tämä jäätie on yhtä kuin kuolemantie.

Zagrebin menetti mielenkiintonsa jutusteluun. Hän raapi levottomana piippalakin alta sojottavia likaisia hiuk-siaan. Niin hän teki aina vaistomaisesti ollessaan hermostunut. Hän ajatteli perhettään. Yhä enemmän hän varmistui siitä, ettei tulisi heitä enää koskaan näkemään.

Jossain edessä saarrostuksissa olevan divisioonan suunnassa muutamat kranaatinheittimet aloittivat tulensa. Zagrebin ei tiennyt, kumman sotivan osapuolen heittämiä ne olivat. Sillä ei ollut hänelle paljoakaan merkitystä. Hän toivoi vain selviävänsä turvaan tältä aavemaiselta jäälakeudelta.

Zagrebinilla ei ollut hajuakaan, kuinka kauan heidän matkantekonsa oli kestänyt. Toivo alkoi kuitenkin saada hänestä yhä suuremman otteen, sillä kranaatinheittimien haukunta kuului hetki hetkeltä selvemmin. Mantere ei ollut enää kaukana. Tukala pelontäyteinen olotila alkoi vähitellen väistyä. Ehkä suomalaiset jättäisivät heidät tänä yönä rauhaan, Zagrebin ajatteli mielessään. Hän oli kuul-lut, että suomalaisia oli määrällisesti vähän. Kai niiden täytyi välillä levätäkin, Zagrebin mietti toiveikkaana.

Toivo kuoli pikakiväärin sarjan osuessa siinä silmän-räpäyksessä hänen ohjastajanpenkkinsä selkänojaan. Ki-vääri hajosi samasta sarjasta pirstaleiksi. Hetkeksi hän jäi edelleen istuen tuijottamaan vasemmalla sivullaan välkkyviä aseiden suuliekkejä. Kauhu halvaannutti hänen toimintakykynsä.

Valoraketit lensivät pimeälle taivaalle, luonnottoman kir-kas valo täytti taistelukentän. Varjot tanssivat jäälakeudella.

Valo häikäisi Zagrebinin pimeään mukautuneita silmiä. Vaistomaisesti hän nosti oikean kätensä silmiensä suojaaksi. Uusi sarja iski rekeen hänen takanaan. Suomalaiset. Ne paholaiset olivat tulleet sittenkin.

Luotisuihku haavoitti hevosta. Zagrebin käänsi katseensa hevostaan kohden. Karneasti kiljahtaen hevonen kaatui oikealle kyljelleen. Sen jalat ja pää sätkivät hirvittävän kuolinkamppailun keskellä. Eläin huusi ymmärtämättä tuskaansa. Yhä suurempi kauhu täytti Zagrebinin mielen. Hän ei pystynyt vielääkään liikkumaan. Hän puristi kaatuneen hevosen ohjaksia edelleen käsissään.

Ammunta kiihtyi. Tuskanhuudot ja haavoittuneiden hevosten mylvintä lisääntyivät hetki hetkeltä. Myös käsikranaatit alkoivat räjähdellä. Veitsenterävät sirpaleet surrasivat ilmassa. Lumi pölysi. Jääpalat lentelivät kaikkialla sirpaleiden ja luotien repiessä Laatokan pintaa. Joku juoksi Zagrebinin reen viereen ja huusi:

– Painu asemaan hölmö ja ala ampumaan.

Mies ehti ampua tähtäämättä muutaman laukauksen kohti suomalaisia, kunnes Zagrebin näki miehen toppapuvun pelmahtavan rinnan kohdalla useista osumista. Tuskainen irvistys kasvoillaan mies kaatui jäälle selälleen. Piippalakki lennähti miehen pästä lumeen. Kivääri jäi lojumaan miehen käsiin. Zagrebin näki kivääriin. Se herrätti hänet horroksestaan ja sai hänet liikkeelle.

Yhdellä loikalla Zagrebin oli kaatuneen toverinsa vierellä. Kädet täristen hän alkoi repiä kivääriä itselleen. Saatuaan aseensa haltuunsa hän heitti villalapaset käsistään ja alkoi katsellaan etsiä hyökkäviä suomalaisia. Kehtään ei kuitenkaan näkynyt missään. Suomalaiset olivat

maastoutuneet erittäin hyvin. Ennen matkaa joku kokenempi hevosmies oli sanonut, että suomalaiset käyttivät jään alta pilkistäviä luotoja aseminaan.

Uudet valoraketit lensivät taivaalle. Kaksi konepistoolinluotia iskeytyi jäähän aivan Zagrebinin viereen. Hän heittäytyi vatsalleen ja samalla laukaisi kiväärinsä umpimähkään jonnekin suomalaisten suuntaan. Yksi luoti surahti aivan hänen korvansa vierestä. Zagrebin tajusi olevansa jonkun suomalaisen maalitaulu. Nopeasti ryömien hän piiloutui kuolleen hevosensa taakse.

Pienen hetken Zagrebin kätki kasvonsa hevosen kylkeen kiinni ja sulki silmänsä. Ammunta oli laimenemassa. Vieraskieliset komentosanat kuuluivat terävinä. Zagrebin tajusi tilanteen olevan hänen kannaltaan todella huono, vaihtoehdot olivat vähissä. Suomalaiset olivat saamaisillaan tuhoamistyönsä päätökseen ja tulisivat todennäköisesti tutkimaan tuhottua kolonaa. Vangiksi hän ei halunnut jäädä, sillä hän tiesi kotiväkensä joutuvan silloin kärsimään. Puna-armeija ei katsonut hyvällä antautuvia sotilaitaan. Lisäksi Zagrebin oli varma, etteivät suomalaiset ottaisi vankeja. Politrukkien propaganda lähes eläimellisesti taistelevista valkobandiiteista oli iskostunut syvälle hänen sieluunsa.

Jälakeudelle pakeneminen oli myös huono vaihtoehto. Suomalaisten olisi silloin helppo ampua häntä selkään. Se vaihtoehto kuitenkin houkutteli häntä eniten. Valorakettien kajo oli himmenemässä ja laskeutuva pimeys antaisi hänelle ehkä tarvittavan suojan pakomatkalta. Muutamana sekunnina hän punnitsi mielessään vaihtoehtoja.

Lopulta Alexander Zagrebin päätti taistella ja myydä henkensä mahdollisimman kalliilla. Yksinäinen kynnel

jäätyi nopeasti hevostmiehen poskelle hänen ajatellessaan kahta poikaansa.

Ammunta lakkasi tyystin. Joku valitti jossain sydäntäsärkevästi. Hevonen vaikeroi, laukaus kajahti, eläimen vaikerointi loppui. Askeleita kuului kaikkialla. Vieraskielinen puhe lisääntyi.

Pimeys oli laskeutunut. Se ei olisi voinut tulla Zagrebinin kannalta parempaan aikaan. Hän alkoi uudelleen suunnitella karkuun lähtemistä. Ehkä hän sittenkin selviäisi tästä koettelemuksesta hengissä. Hitaasti hän ryhtyi ryömimään pois päin tuhotusta kolonnasta. Hetken hän ajatteli hylätä kiväärinsä, jotta pääsisi juoksemaan kovempaa, mutta luopui nopeasti ajatuksesta.

Kymmenisen metriä ryömittyään Zagrebin nousi jaloilleen. Nyt oli aika juosta. Hän tunsu toivonsa heräävän yhä enemmän. Hän ehti ottaa vain pari juoksuaskelta, kun jälleen uusi valoraketti kaartui taivaalle valaisten lähialueen. Zagrebin jähmettyi pettymyksestä. Hänet nähtäisiin nyt varmasti. Hän oli oikeassa. Konepistoolisarja iskeytyi aivan Zagrebinin vasemman jalan viereen. Epätoivon vallassa hän kääntyi kohti tuhottua rekeään ja kohotti kiväärinsä.

Reen vieressä seisoivat kolme valkoisiin lumipukuihin pukeutunutta miestä. He kaikki olivat kohdistaneet aseensa kohti Zagrebinia. Yksi heistä huusi venäjäksi:

– Kädet ylös!

Zagrebin puisti päätään. Silmät kauhusta laajenneina hän siirsi sormensa liipaisimelle ja tähtäsi lähintä suomalaista. Hän ehti painaa liipaisinta ja kuulla tyhjän patruunapesän kilahduksen. Kaatunut toveri oli ampunut makasiinin lähes tyhjäksi ja Zagrebin oli unohtanut tarkastaa patruunapesän.

– Typerys, Zagrebin manasi itseään.

Se jäi hänen viimeiseksi sanakseen. Terävä konepistooli-sarja repi hänen rintakehänsä hajalle. Zagrebin tunsi veren nousevan kurkkuunsa. Hengittäminen oli vaikeaa, kipua hän ei tuntenut. Kivääri putosi hänen käsistään ja jalat pettivät.

Zagrebin putosi polvilleen. Molemmat kädet painoivat vaistomaisesti revittyä rintakehää. Hän tunsi lämpimän veren valuvan sormiensa välitse.

Ajatukset liikkuivat vielä kirkkaina. Zagrebin katsoi edessään seisovia suomalaisia. Heidän aseensa olivat edelleen suunnattuina kohti häntä. Suomalaisten kasvot olivat haudanvakavat. Jostain syystä Zagrebin ei tuntenut lainkaan vihaa vihollisiaan kohtaan. Hän oli ennen rintamalle tuloaan tuskin koskaan kuullut puhuttavankaan suomalaisista ja sodan päämäärä oli jäänyt häneltä alusta saakka hämärän peittoon. Hänet valtasi suunnaton pettymys ja hän tunsi, kuinka ylivoimainen väsymys valui hänen jäseniinsä. Polvet pettivät. Zagrebin kaatui kasvoilleen. Hetken ennen kuolemaansa hän tunsi jään hyytävänä poskeaan vasten. Kuinka hän vihasikaan kylmyyttä.